

Մ Մ Մ ՄՏԵՐԻՄ ԺՈՂՈՎՐԳԵԱՆ

Շաբաթը երկու անգամ
կը հրատարակուի :
Ստորագրութեան տեղն
է Իմամ Ալի խան վա-
րի յարկը թիւ 15 :

Տարեկան գինն է կանխիկ
ըրուշ 400 :
Դուրսերէն բաժանորդ
եղողները փոստային
ծախքը վճարելու են :

4 ՄԱՅԻՍ

Գ. ՏԱՏԻ 1863

ԹԻԻ 10—11

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

Մուրատ և Ռաֆայէլ ընկերութեան
գործադիր յանձնաժողովը կը ծանուցա-
նէ յարգոյ հատարակութեան , որ Մա-
յիս 5 Եփրակէ օրը ժամը 7ին Պ. Թով-
մաս Թէրզեանը պիտի շարունակէ իւր
ընդհանուր բանաստեղծութեան վրայ
գրած վերծանութեան երկրորդ մասը
Համազգեսաց ընկերութեան ժողովա-
տունը :

Աւետարարի ընկերութեան
Յ. ՍՈՐԿՈՒՋԵԱՆ

ԻՄԷ ՄԱՐԴԻՆ

ԸՆՏԱՆԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ԴԱՍԻԱՐԱԿՈՒ
ԹԻԻՆԸ

Տես թիւ 9 .

Պէտք է զգուշանալ , կ'ըսէ միջամուխ
ընելէ կանայք այնպիսի ուսմանց մէջ
որովք կրնան յորանալ և անսաստիւ .
քանզի անոնք ոչ տէրութիւն պիտի
կառավարեն ոչ ալ պատերազմ պիտի

մղեն : Գեղեցիկ իմաստասիրութիւն ,
բայց ինք զինք կը ջրէ : Արդարեւ կանայք
ոչ վարիչ կրնան ըլլալ և ոչ զօրավար .
բայց եթէ անոնք հրամանատարներու կը
հրամայեն . և պատերազմողներն իրենց
օտքին տակ ունին , անոնց տգիտութենէն
կամ լուսաւորութենէն ի՞նչ չի կրնար
ծագել : Ահա խնդիր մը զոր քննել
պարտ էր , և աս մասին , Ֆէնէլոնին խրա-
տը մեր դատին նպաստաւոր է : Մենք
չենք ըսեր թէ կանայք մեր տեաւքն են .
աս բառը դադղական փափկութիւնը կը
խոցէ . մեր կամքով տարիաւորներն ան-
գամ չեն կրնար ընդունել . միայն ան գե-
ղեցիկ ոգւոյն հետ օրոյ վկայութիւնը կո-
չեցինք , կ'ըսենք թէ « առանց կանանց
բարին անհնար է . տունը շինող կամ ա-
ւերողն անոնք են . ընտանեկան իրաց
մանր մանր գործերը կարգի անոնք կը դը-
նեն . ուստի և ինչ որ մարդկային ազգի
կարեւորագոյն է՝ անոնցմով կը վճարուի »

Կանանց դաստիարակութիւնը կա-
րեւոր է քան արանց դաստիարակութիւնը .
քանզի աս վերջինը կանանց գործն է . աս
է Ֆէնէլոնին վարդապետութիւնը , աս է
անոր զրբին բովանդակութիւնը :

Ա. զիբըրը կանանց մեծամեծ ազդե-

ցում թիւներ ունեցած ատենը զրուեցաւ . այնպիսի ժամանակ մը՝ որ իրենց ասպետական զաւակն կուտային ընկերութեան այն ողորկ և չնորհալի ձևերը որոնք Եւրոպայի կերպարանքը պիտի փոխէին : Սակայն կանխակալ կարծիքներու (հախադարձանց) զօրութիւնը տակաւին այնչափ էր որ, ... յետոյ և տափոտ արքունեաց մը առջին անգամ, Ֆէնելոն իր աս ձեռնարկութիւնը, ոչ միայն օգտակարութեան կամ մարդասիրութեան պատճառներով՝ արդարացի չլու ստիպուեցաւ, այլ և սա լոկ աստուածաբանական սկզբունքն ալ յառաջ բերաւ թէ՛ «կանայք Յիսուս Քրիստոսի արեամբը դնուած մարդկային ազգին կէսն են» . ուստի մեզ յաւիտենական կենաց համար սահմանուած են : » Անոնց ոչ երգել, կաքաւել և զայելուց կերպով յարգութիւն ընել միայն, այլ և ուրիշ բաներ ալ ուսուցանել տալու համար, փրկութեան արդիւնքը փաստ ընել, և կանայք Յիսուս Քրիստոսի արեամբը ծածկել հարկ եղաւ :

Ան դարձ Ֆէնելոնի խորհուրդն աղէկ ըմբռնեց, մեր դարն ալ անփոյթ ըրաւ : Անոր վարդապետութեանը միջամուխ ըլլալու համար, կաշծեմ մենք բաւական յառաջ գացինք . բայց և այնպէս Եւրոպայի մէջ որչափ երկիրներ, Վաղղիոյ մէջ որչափ քաղաքներ կան որ այն ճամբաւով թիւները տակաւին անծանօթ են : Քաղաքակրթութեան կեդրոնին մէջ անգամ, կանայք միթէ ե՞ն ինչ որ պարտէին լինել, անոնց դաստիարակութիւնը ո՛չ ապաքէն տակաւին այսօր մեր ապերախութեանն ու յառաջատեսութեանն պակասութիւնը կը յայտնէ : Անոնց կրթութեան կերպը տեսնելով կրնանք ըսել թէ մարդիկ տակաւին այնպէս կը կարծեն թէ կանանց բարի կամ չար կամքն ամենեւին առանց ազդեցութեան կը մնայ : Ո՛վ կանայք, ապա ճշմարիտ է ուրեմն թէ ամենայն ուրեք անիմաստ մարդիկ ձեզ թշուառութեան,

անկաճութեան կը մասնեն . ամենայն ուրեք . ձեզի հետ իբրեւ խաղալիկ կը վարուին, ձեզ իբրեւ կուռք փակեալ կը պահեն, ձեզ իբրեւ վաճառք տուռ և առ ըրած են : Ամենէն կիրթ ազգեր, փոխանակ լուսաւորելու ձեր միտքը և կրթելու ձեր անձը, ձեզ ապականելն իրենց երջանկութիւն կը կարծեն . զարդն ու պաճուռանքը ձեզի իբրեւ կենաց առաջին պիտոյքը, և գեղեցկութիւնը՝ իբրեւ մարդու յատկութիւններուն առաջինը, նկատել կուտան . ձեր վրայ գեղեցկութենէ ուրիշ բան տեսնել չեն ուզեր, և ո՛վ յետին անմտութիւն, ձեր սիրտերը թիւրեղէ, ձեր հանճարը մթալնէ, ձեր բանաստեղծութիւնը, մարտէ՛ խափուցանելէ ետքը, իրենց պատիւը ձեր առաքիչութենէն կը սպասեն :

Ասոր համար է որ մեր կանայք կարեւոր իրաց համար այնպէս ցուրտ, և չնչնոց համար այնպէս եռանդուն են : Որոշան ցնորիւքը անդադար յուզուելէ ետքը՝ բուն սաստկութեամբ կը դառնան այնպիսի բաներու որ ոչինչ են, և ոչնչի համար կը կեղծաւորին, կը կեղծեն, կը տանջուին . ցրտոյ, տօթոյ, քաղցու կը համբերեն . իրենց առողջութիւնը կ'աւրեն, իրենց կեանքը վտանդի մէջ կը դնեն : Բա՛բէ, մեր դասերը բարբով յայրատ և տարփաւոր կ'ընենք, մեր կանայքը տղայամիտ կը կրթենք, յետոյ երկիրէն փառք և երջանկութիւն կը խողրենք : Բայց բուն արդիւնքն ի՞նչ է . կանանց ազգին թեթեւութիւնը հարկաւ արանց սովորութիւններուն վրայ կ'աղղէ . մեր կանայք չնչին են մեզի հաճոյանալու համար, պէտք է որ մենք ալ չքօտի ըլլանք զանոնք հրապուրելու համար : Մեր քաղաքական և բարոյական անխտրութիւնը, մեր շահերուն և պարտուցը աղէտ ըլլալը, հայրենեաց մոռացութիւնը, մեր սնապարծութիւնները, մեր թերութիւնները, մեր չարիք, աս ամեն բան կանանց գործն է : Անոնց բնաւորութիւնն ազգային բնա-

ւորութիւն եղած է . հարկ է որ անոնց մէջ ընդունինք ինչ որ անոնք մենէ ընդունեցան :

Բայց թող մեր մայրերը քաղաքացիներ ըլլան , ամեն բան կը փոխուի : անոնք փոխանակ իրարմով ելեւել ընելու թէ ուր ո՞ւր մանուկն արդեօք աւելի կարմրայտ և աւելի պծնեալ պիտի ըլլայ , թող իրարու հետ միցին թէ ո՞վ իր սրգեկին՝ սրտին մէջ , ինչպէս բարին Ամիոդ կ'ըսէ , աւելի առաքինութիւն , և մտքին մէջ աւելի ոյժ պիտի տնկէ . այնուհետեւ Գաղղիա՛ազգերու նախատիպ օրինակը պիտի ըլլայ : Սքանչելիք օրէնսդիր , ասոնց փոյթ տալնելու ժամանակ է . կանայք զօրո դու կը մոռնաս , անոնք մարդկային ազգին կէտն են . դու դատաւորներ , մարտիկներ , քաղաքացիներ ունենալ կուզես . դու թագաւորութիւն մը , ընկերհաշտութիւն մը , ծաղկալից ծաղկազարդ ընել կուզես . կանանց դիմէ . քան զի եթէ անոնք մեզ բու օրէնքներուդ մտադիր չընեն , բու հանճարոյդ արգասիքը մարդոց մէջ ունայն և սին պիտի մնան : Աղէ , երբ օրէնքներդ կը գրէիր , երբ օրինացդ մատենին ուրուադիծը կը հանէիր , յօժարեցա՞ր արդեօք յիշել թէ կանայք գոն . գիտես թէ մօր մը սէրն ինչ է . զմտաւ ածե՞ր արդեօք թէ անոր ձայնը մեր ակամջներուն զառնող առաջին հնչիւնն է . անոր հայեցուածք մեր աչուրները զուարճացնող առաջին նշոյլն է . անոր երգերը առաջին նուագածութիւնըն՝ անոր գգուանքըմեր առաջին հեշտանքն է : Առեցի՞ր աս՝ ամեն ժամերու , ամեն օրերու , ամեն վայրկեաններու ազգեցութիւնը , և ան անջինջ տալաւորութիւնները որ անկէ պիտի ծագեն : Բարւոր է . բայց այս ամենը տակաւին ու այլ ինչ են եթէ ոչ ան թելերէն մէկը որովք բնութիւնը կանանց ամենազօրութիւնը հիւսած է : Աինչդեռ մանկունք ենք , ըզմեզ կը սնուցանեն . երբ այր կըլլանք՝ մեր վրայ կ'ազգեն . մօր սէրը մեզ բարւոյ կամ չարի կը յորդորէ . տարփաւորի և

ամուսնոյ սէրը՝ մեր կոչումը կատարեալ կ'ընէ :

Ապա անոնց դաստիարակութեանը ջանալը՝ մեք դաստիարակութեանը ջանալ է : Անոնց ազնուական և բարձր խորհուրդներ տալը՝ մեր մանր մանր կիբրերը , մեր մանր մանր սնապարծութիւնները մէկ հարուածով սպանել է : Մենք այնչափ ազնուադոյն պիտի ըլլանք որչափ անոնք՝ լաւագոյն ըլլան . և անոնք մեզ ազնուադոյն չեն կրնար ընել մինչև որերջանկագոյն չըլլան : Այս օրուան օրս կանայք կը մեռնին՝ երբ անոնց եղած մեծարանքը կը դադրի . մինչդեռ մանկամարդ են՝ կը թագաւորեն , երբ կը ծերանան՝ կը թողուին , կը լքուին : Բայց անոնց ծերութեանը երկայն և տխուր տարիները կըրնան հիացման և ապշութեան տարիներ ըլլալ . կարողութիւն մը կայ որ քան գեղեցկութեան կարողութիւնն 'ի վեր է . այսինքն ան կարողութիւնը զոր պարտաւորութիւնները լուսաւորեալ մտօք կատարելը կը շնորհէ : Ահա միշտ մանկամարդ , միշտ գեղեցիկ ըլլալու հնարք մը , զոր փորձել պէտք է : Բայց բոլորն այսչափ չէ . կին մը որ իր ընտանիքէն պար առեալ կ'ապրի . որ կը կըթուի որ պէս զի ընտանիքը կը թէ . որ իր հօգին կը մեծցնէ որպէս զի իր բոլոր ազդեցութիւնը յաջողեցնէ , ասով միայն հրապուրանաց անմատոյց կ'ըլլայ : Բնութեան կանոնիս ինտաքները գեղեցիկ են . բնութիւնը մօր սրտին մէջ տղուն առաքինութեանցն աղբիւրը դրած է . և կուզէ որ մանկան անմեղութիւնը մօրը վարքէն մէջ ցոլանայ , և մայր մը տղուն զգաստութեանը պահապանն ըլլայ :

(Շարունակելէ)

Ա. Մ. Գ.

ԴԵՂԻՆ ՕՁՆ

ՆԻ ԿՈՒՍԿՈՅ ԲՈՒՍՈՅՆ ԳՏՆՈՒԼԸ

Արևակոյ ըսուած բոյսն երկար ժամաւ

նակ անճանօթ էր Եւրոպիոյ, նոյնպէս ալ Ամերիկայի այդ բուսոյն ինչ պատճառաւ Կուտիոյ կոչուած ըլլալն, որ թուեալոր օձի խայթումածին ամենէն զօրաւոր գեղ-թափն է, մանաւանդ գեղին օձին մա-հացու վիրաց որ երեք վայրկեանի մէջ կը սպաննէ զմարդս :

Առանց շատ մանրամասն քննու-թեանց ըսենք որ հիմայ այդ բոյսը Եւ-րոպիոյ մէջ ալ սկսաւ գործածուիլ, և որուն ազդեցութիւնն փորձով ալ տես-նուած է : Այս բոյսը Արեւմտեան ըն-կուղինեւոյ տերեւոց կը նմանի և դառնա-համ է :

Ստեղծագործութեան անըմբռնելի կարգաւորութեան ահաւասիկնոր ասպ-ցոյց մ'է այս . գեղմը՝ բնութեան հար-ուածոցդէմ, վտանգի մարդս յետ իւր նախ-նական կատարելութիւնն կորսնցնելու, աշխատութեան և հայթայթանաց դատա-պարտուած, բնութեան հարուածոց դէմ ինքզինքն սրահարսնելու միջոցներ կը գտ-նայ, բայց մտօքն միայն, զոր Աստուած իւր անհուն բարութեամբ և ինքնօրէն կամօքն թողուց մարդուս ուրիշ բիւրաւոր արարածոց վրայ բացարձակ իշխա-նութիւն տալով :

Հարիւր յիսուն տարիէն աւելի կայ, խառնածնունդ Ամերիկացի գերի մը Օ-րէնոք գետոյն եզերքէն կանցներ. Կուա-նայի մօտերը, քիչ հեռու Օրէնոքէն որ Մեքսիկայի ծոցը կը թափի, քանի մը օրէ-ի վեր այդ վերոյիշեալ գերին կ'ուղեւ-րէր օտարակոյնի անհանգիստ ու հոգած ուշադրութեամբ մը, որ ամէն մէկ վայր-կեան թուեալոր սողնոց դաշտի մը մէջ օձերու վրայ կարծէ կոխել :

Ծառերը կը զննէր, բոյսերը կը դի-տէր, որոնց խիտ առ խիտ տերեւներուն տակ վտանգաւոր կենդանի մը կրնար ծածկուիլ :

Յանկարծ կանկ առաւ գերին փշոտ Հնդկաթղենոյ մը քով և գետինն ինկաւ երեսի վրայ . մեռած չըլլալն՝ անդամնե-րուն դողդողալէն կ'իմացուէր . քանի մը

քայլ հեռու խեղճ գերին սոսկալի օձ մը տեսեր էր, որուն տեսալը լեցուն է այն աշխարհները : Այլանդակ ու ահալին օձ մը չէր, կամ վիթխարի սողուն մը որ թմրած, գետի մը եզերք կամ անտառի մը մէջ, փոթորիկէն ջախջախեալ ծառի կոճեղ մը կը նմանի ճանապարհորդին . այնչափ մեծ չէր, որչափ որ Եւրոպա բերուած օձերը մեզի զարմանք կը պատ-ճառէն :

Գեղին օձ մըն էր . ով որ զինքը այդ-պէս փոքր ու նուաստ հասակովը տես-նար, չէր կրնար հաւատալ որ այդ տը-կար կենդանին լորամարդի մը սպաննե-լու չափ թոյն ունենայ . բայց սակայն այդ տկար կենդանոյն ամենաթեթեւ խայթն ալ բաւական է զմարդ սպաննե-լու . այս բանս լաւ գիտնալով գերին ա-մենաթեթեւ շարժմունք մալ ընելու կը դ-գուշանար . բոլոր Ամերիկայի թագաւո-րութիւնն ալ խոստանային՝ աչուրները վեր վերցնելու չէր համարձակեր . սիրով տասը տարի իր կեանքէն զօհել յանձն կ'առնուր թէ որ կարելի ըլլար հեռանալ այդ վտանգաւոր կենդանիէն : Բայց դեռ թշնամին իր տեղը կեցած էր, գոյնդգոյն գլուխը չորս կողմը պարուրած և դարձնե-լով . թաւիշանման ու անուշ աչուրները կայծակի պէս կը փայլէին : Հանդստու-թեամբ ու հեշտութեամբ մաքուր օդ մը ծրծրելով և մարմնոյն ամէն մէկ կողմը փոփոխակի արևուն դարձնելով, կարծես թէ իր սահուն փայլունութիւնը կ'ու-ղէր ցուցնէ : Այլ որ չգիտնար վտանգը, այդ փափուկ ու աշխույժ կենդանին տես-նելով զուարճութիւն մը կը զգար . քան թէ սոսկունն :

Բայց մէյմ'ալ յանկարծ սկսաւ ասդին անդին խոտէ խոտ, արմատէ արմատ ցատքուտել, մետաքսի շօշափման նման տկար ձայներ հանելով . խեղճ գերին վախէն ու զողէն կը մեռնէր . քանի մը վայրկեանէն՝ աւելի մօտ և որոշ ձայն մը լսեց . խոտերը աչքին կենդանացած կ'երևային . երևակայութեամբն օձերու

ընտանիք մը կը տեսնար որ իր վրայ կը յարձակէին . կարծէր թէ ալ վերջին վարկեանն հասած էր , և յուսահատեալ քաջատուութեամբ մը զուխը վեր վերցընելու յանդիմանեալ , բայց վերջին աստիճանի զգուշութեամբ և թերեւս օձէն աւելի թեթեւութեամբ , որուն թոյնը արդէն երակներուն մէջ ծաւալած կը կարծէր . բայց անակնդէպ տեսարան մը զարմացմամբ և միանգամայն ուրախութեամբ լեցուց զինքը . օձը թռչնոյ մը հետ կը պատերազմէր . գերին ան ատենը , զԱստուած օրհնելով իմացաւ . որ օձին տախտակն ու շարժումներն իրեն համար չէին , և սկսաւ փախչելու պատրաստուիլ . իսկ երբոր տեսաւ որ օձը ուժը կորսնցուցած գրեթէ յաղթուելու վրայ էր , հետաքրքրութեամբ շարժեցաւ , և ուղեց օձին և թռչնոյն նոր տեսակ պատերազմին վերջը տեսնաւ : Եւ յերաւի զայրաբէն կռիւ մըն էր , զոյն զգոյն փետուրներուն տակ ծածկած մաղելովն և սրածայր կտուցովը թռչունն խոր վերքեր կուտար իւր ախոյեանին , որ սաստիկ կատաղած , մէյմը խոտերուն տակը կ'ամփոփուէր , կը գալարէր , մէյմը օդուն մէջ կը ցատկատէր , ամեն խորամանկութիւն հնար և ուժ կը բանեցընէր . և իր թռչնամոյն հարուածներէն ազատելու համար երբեմն գետին մէջ ալ կը նետուէր . բայց թէ խոտին տակ , թէ օդուն մէջ , ինչուան ջրին երեսը իր թռչնամին կը գտնար , և նոյն կատաղութեամբ կռիւր կ'սկսէր : Բայց երբեմն երբեմն թռչունը ողատ կը թողոր օձը , և վիրաւորեալ ու արիւնքաների թակերովը մօտ թփի մը վրայ կը թռչէր , և կըտուցովը տերեւ մը փրցընելով ածապարանօք կը կրկնէր , և գարձեալ կուռելու կը դառնար . իսկ գերին տալած այս նորաձև կռիւր կը դիտէր , և աւելի կը զարմանար օձին այնպէս կիսամեղ մնալուն և թռչնոյն ժրութեանը վրայ առած վերքերէն վերջն ալ . ինքնիւրէն կը մտածէր թէ ինչպէս թռչուն մը կրնար օձ մը սպաննել և ամենին չը վնաս

տուիլ անոր թոյնէն : Այս մտածութիւններով միտքը կը խռովէր , և տեսածները երազէր կարծէր : Բայց իրաւ ջրնէ ամէն տարակոյս փարատած էր , օձն անշարժ գետինը փռուած , և թռչունն հոգնած թակերով գալիս հար աչուրներով , և դրժուար շնչառութեամբ օձէն քանի մը քայլ հեռու տարածուած էր : Թռչնոյն այս անհանգիստ վիճակը շատ երկան չտեսց , դարձեալ այն մօտ թփին վրայ թռաւ և լաւ մը ուտելէն ետեւ , թակը թփուէց և կուսին տեղը դառնալով իր թռչնամոյն դիակին վրայ կեցաւ , և կտուցովը լեզեց մաքրեց խառնակած փետուրները և յաղթութեան ձայն մը ճուռովելով թռաւ :

Աշնան գեղեցիկ առաւօտ մըն էր , Գերեզոյն այս դիպումէն վերջը , նոր լուր մը բերնէ բերան կը տարածուէր . Բարաքաս քաղքին մէջ . Ժողովուրդը հրապարակին մէջ զիզուած էր , կարծես թէ բոլոր շրջակայ քաղաքներուն բնակիչքը խօսք դրած էին նոյն առաւօտը այն հրապարակին մէջ գտնուելու , իբր թէ մեծայիշատակ օրու մը տարեգարծն ըլլար : Հրապարակն ամբիթէատրոնի կերպով զարդարուած , ցլամարտի համար պատրաստուած ասպարիզի մը կը նմանէր , խիտ առ խիտ դիզուած Ժողովրդեան տեղ չէր բաւեր . բոլոր նստաւաններն բռնուած էին և գետն համար բաղմունքիւն մը դուրս մնացած էր : Քաղաքապետին համար բարձրացած աթոռին դիմաց՝ զինուորական երաժշտութիւնը աղգային երգ մը կը նուագէր : Քաղաքապետին ներս մտնելով խոր լուռութիւն մը տիրեց ամբիթէատրոնին մէջ . միմաւոր մարդ մը , առջեւն տակառ մը զլորդընելով և ձեռքը մախաղ մը , ասպարիզ ելաւ : Օրէնքի գետեզերքին գերին էր . յարգութեամբ ողջունելով զԺողովուրդը , տակառը բացաւ և օձ մը հանեց . բոլոր բաղմունքիւնը այնպէս բարձրաձայն սկսաւ ինչպէս որ քաղաքապետին հրամանը հաղիւ հանդարտեցուց :

Գերին արհամարհանօք մը նեւեց օձը ,
 « այս , չէ » ըսելով . « Լինքնիրենը մտեր
 է , այս չէ իմ ուղածս » դարձեալ բանա-
 լով տակաւը սողուն մը հանեց , որուն
 թոյնը՝ առանց մեռցնելու , սոսկալի ցա-
 ւեր կը պատճառէր . բազմական այս ան-
 դամ , չի ծիծաղեցաւ , հապա միայն
 քրթնընէն մը կը լսուէր . գերին թնը բա-
 ցաւ և խաճնել տուաւ . պայծառ արիւն
 մը սկսաւ վազել . սարսափմը տիրեց ժողո-
 վըդեան վրայ , և խնացաւ որ զուարճա-
 նալու համար չէր ժողուած . գերին մա-
 խաղը քակեց , որուն մէջ միայն տերեւ
 կար , և մաս մը առնելով՝ կերաւ :

Գարձեալ տակաւին մօտենալով ու-
 ըիչ օձ մ'ալ հանեց որ գերւոյնդ լիայն վը-
 րայ պարուրած և դաշարուելով՝ լուռ
 սարսափ մը կազդէր հանդիսականաց .
 այս օձը անհրաժեշտ և երկարատանջ
 մահմը կը բերէր , սկսաւ գերին գրգռել ըզ-
 կենդանին և ձախ թեն բերնին մօտե-
 ցուց , և հանդիսականաց դառնալով
 կրկին վերբերն ցրցուց : Բայց դեռ այդ
 քաջութեան հանդիսին վերջը չէր հա-
 սած : Յետին ու ծանր փորձ մ'ալ կար
 ընելու . ժողովրդեան նշան տուաւ ու-
 չադրութիւննին իր վերջի փորձին վրայ
 դարձնելու :

Ի նշալիս յաղթական աշխուղաց-
 մամբ՝ հանդիսականաց ներկայացուց Օ-
 ըննորդ գետեզերքին զարհուրելի օձը , այն
 դեղնադոյն օձը որուն խայթը անըմբռ-
 նելի արագութեամբ մահ կը պատճառէր .
 վիշապին գրկէն բռնած՝ սանձած էր
 անջնաս , երբ հանդիսականք իմացան Օ-
 ձին տեսակը և մահաբեր ըլլալը , այն
 ատեն բացաւ կուրծքն և միւս ձեռքովն
 մախաղէն ամբար տերեւ պատրաստելով ,
 զրգռեց կենդանին իր սրտին վրայ լայն
 վերք մը բացաւ : Հնչեց ամփիթէատրո-
 նն զարհուրանաց և սրահուցման աղա-
 ղակներով . Բաղաքապետն թմբկաց ո-
 ղոտացող ձայնովն լուծիւն հրամայեց
 հրապարակին , իսկոյն խոր հանդարտու-
 թիւն մը տիրեց : Կարծես թէ բոլոր

բազմութիւնը վերաւորուածին մահուան
 կ'ըստակէր : Դամ մը անցաւ և ոչ ոք
 մեռաւ :

Հետաքրքիր ժողովուրդն սկսաւ քն-
 նել հարցնել գերւոյն չմեռնելուն դադա-
 նիքը այնպիսի մահառիթ թոյնով . իսկ
 գերին մախաղը կը ցրցունէր . բայց բազ-
 մութիւնն անհամբեր գտած զիւտը կու-
 ղէր իմանալ . գերին տակաւին մօտեցաւ
 նոյն տեսակէն փոքր օձ մը հանեց և վան-
 դակէ մ'ալ թռչուն մը՝ որուն փետուրնե-
 րը կտրուած էին . և Օրէնդի գետեզեր-
 քին քով հանդիպած օձին և թռչնոյն
 կոխը բազմութիւնն ալ տեսաւ , և գո-
 վեց զգերին , որուն վտանքը այնպէս բա-
 րեբաղդ զիւտի մը պատճառ եղած էր . իսկ
 թռչունն սպանեց զօձը և տերեւներն
 կերաւ :

Ահաւասիկ հարուած մը վերցուեցաւ
 Սմերիկոյ՝ վրայէն Բաղաքապետը գերւոյն
 մօտենալով յանուն աշխարհիս ազատ քա-
 ղաքացի անուանեց զինքը , և 250,000 Ֆր-
 ւանդի եկամուտ սահմանեց , և այն բոյսը՝
 որուն յատկութեամբ թոյնը չէր ազդեր ,
 թռչնոյն անուամբն Կուակոյ կոչեց :

Ինչուան հիմայ Սմերիկոյի օնդաննե-
 րուն վրայ այս Կուակոյ տերեւը կը գտնուի
 և մասնաւորապէս դեղացուց անակներու
 մէջ : Այս տերեւովն անջնաս մընալով ա-
 պահովութեամբ անտառաց մէջ կրնան
 մանալ : Բնակիչները շատ անգամ ,
 այդ տերեւին ջրովը կը պատուաս-
 տեն թեւերնին , և թռնաթափ զօրու-
 թիւնն արեան շրջանին հետ խառնուելով
 թռնալից թռնամեաց դէմ աներեւոյթ
 զէնք մը կը ըլլայ . և թէ որ օձի մը խայթ-
 ուածքէն երակ մըն ալ բացուի , այս մի-
 ջոցովս արիւնն դադրեցնելով , անձն ան-
 ջնաս կը մնայ : Առանց այս տեսակ զգու-
 թեանց բնակչաց մեծ մասը զոհ սիրտի
 ըլլար սողնոյ :

ՍՏԱԿԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Տես թիւ 9 .

— Թագուհին ինչ օժիտ պիտի բերէ՞ :

— Այն որ ես անոր պիտի կարենամ ընծայել , իւր բարի վաքքը , աշխատութեան սովորութիւնը , սիրալիր բնութիւնը , և իւր անկեղծ սէրը :

— Ատոնք հաց չեն տար :

— Ժամանակով , աշխատանք և համբերութեամբ կը վաստակինք :

— Վաստակած հացը աւելի լաւ է : Դուն զՄարիամ , մեր հարուստ վարձակալին աղջկիւր ուզելու ես :

— Ես , Մարիամը իւր բոլոր երկիրներով ալ չեմ ուզեր , հպարտ , վայրենի , չեղամիտ աղջկի մըն է , թէ որ մէկ քանի աղէկ ձիւրքեր ունենար , մինչև հիմա ինձի չէր մնար , և ամուսնանալու համար չէր սպասեր որ քսան և վեց տարեկան ըլլայ :

— Որչափ յիմար են երիտասարդ , երբոր բաղդը գէմերնին կեղծ կը մերժեն :

— Բայց ես ոչ երբեք պիտի կարենամ գոհ ըլլալ . սիրտս ոչ երբեք պիտի կարենայ գոհանալ թէ որ դատապարտուիմ բոլոր կեանքս այնպիսի կնկան մը քով անցնելու որ ամէն վայրկեան կը բարկանայ , որ ամենեին չժպտիր և չտոհմի երես մը չցուցուներ . որ չպիտի կրնայ տուն մը կանոնի տակ բռնել և ուրուն , մէկը խօսք մը պիտի չկարենամ ըսել առանց դիմադարձութիւն կրելու : Ո՛հ , Հայր իմ , հրաման տուէր ինձի որ կարենամ այնպիսի կին մը խնդրել որ այնչափ հարուստ չըլլայ , բայց կարենամ սիրել : Թագուհին ամենէն աւելի ինձի պատշաճ կերկնայ :

— Գնա՛ բանդ , Մարիամ հօրը հարստութենէն ՚ի զտո , ուրիշ հօրեղբոր մը հարստութիւնն ալ պիտի ունենայ , որ արգէն կորացեալ է տարեօք : Գիտե՞ս անիկա շատ տախտակութիւններ կը գոցէ : Վերջապէս , տղայն , ընտանեացը տուած ձանձրութիւններէն յոգնած Մարիամը

կին կուզէ , ընդդէմ իւր մնայուն տախտականաց , խնդիրն ալ կընդունի : Սիրտը Թագուհին սուեր էր , ալ միայն Մարիամայ ձեռքը կը մնայ տալ , անոր հետ կամուսնանայ , ինչպէս որ յառաջուց գուշակած էր , եղաւ : Ամուսնական ընկերութիւնը ամուսնոյն առաջին զրուանքը չըսուելու տեղ , կաւելցնէ զանոնք : Մարիամայ պակասութիւնները օրէ օր աւելի յայտնի կըլլան , իւր հարստութեանը վրայ հպարտացած , երկիր կը յանդիմանէ ըսելով թէ ինքն է որ անոր հաց հոգայ , անոր համար ամենեւին պատուախորութիւններ չունի , երկին ալ կը սկսի զայրանալ և ցամառ : Կռռնէ կը քալէ , երբեմն իւր սէրը ուրիշ տեղ կը տանի , աշխատանքէ կ'զգուի , խաղամուռ գլխէ ելած մարդիկներու հետ իւր կընողը հարստութենէն ինչ որ կրնայ փրցնել նէ կը վատնէ : Ծնողքը ուզել էին զինքը հարստացնել , այն ալ վերջապէս իր որդւոցը ժառանգութիւնը կը լմնցունէ և կ'աղքատանայ : Ձեր պատաղրոսին (բօբայր) մէկը , միտքը կը դնէ որ իրեն սեփական կին մը ունենայ նէ աւելի լաւ ծառայութիւն կընդունի քան թէ ամուսնանալ սպասուհի մը , վասն զի ինքը ուշադրութեանց խնամաց և զուարճութեանց պէտք ունի : Մազերը ճերմկած , երկու խարան (եաքք) և աջ աչքին վրայ կեղանք մը ունի , բայց քսակը ստակով կը զեռու : Եղիսաբէթ բարի , սիրուն , առաքինի , հնազանդ բայց աղքատ է : Մեր ծերուն կին ուղածն ալ այս է , կը փախաքի զայն ՚ի կնութիւն առնուլ . չըյուսար , զայն սրտի իրաւամբ ստանալ , այլ ստակի . թշուառ աղջկի , ինքն իրեն դեղեցիկ ապաղայ մը ընտրեր էր , խելօք , աշխատակէր , և անարատ սովորութեանց տէր երիտասարդ մը , ըսեր էր իրեն որ երջանիկ պիտի ըլլար եթէ իրեն կինը ըլլար և Եղիսաբէթ կուրախանար երբ այս ամուսնութեանը վրայ կը մտածէր :

Դարձեալ թիւ 10 .

ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

1863 ՄԱՐԷԼ 27 :

Վերոգրեալ թուականը Հայ տրտերու և Հայ զգացմանց նոյնքան դառն աղգեցութիւն ունի, որքան 1860 Մայիս 24 թուականը սխալի աղգեցութիւն ունեցած է. ճշմարտութենէ և բացարձակ անկողմնա սիրութենէ չլիզելով կրօնք թէ և թէ ներքին որ և է պատճառ ունեցած ալ ըլլար այն եպիսկոպոսն որ անոնց Հեղինակը այս անուանալի է որ մէկ իրաւա սուրբեան առջին ու բաշխար վարուած ըլլալու դատա պարտութենէն չլիզար արդարաւա՛ր, քանզի եղելու թիւնը Հայ հասարակութեան դէմ, ընդհանուր հանդիսականաց դէմ անպատուութեան քայլ մը առնելէ՛ր, և կրնա՞նք ենթադրել թէ Հայ հասարակութիւնը այս մասին անզգայ ըլլայ . . . :

Բայնք, դարձեալ կրօնք, եղելութեան հեղինակ կը՝ որ և է ներքին անբասիր ըլլալու իրաւացի պատճառ ալ ունենար՝ դարձեալ չլիզար անմեղաբեր մնալ :

Այլ մենք, առանց մանրամասն տեղեկութիւն ստանալու, ընդարձակօրէն խօսել չուզելով մեր այս մասին ունեցած կարծիքը առ այժմ կրօնք :

ՆՈՐԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆ

ՅՕՍԹ ԵՒ ՄԱՐԿՐԻՏ

ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՅԵՐԻՍ ԱՐԱՐՈՒԱԾՍ

Այս վերնադրով գեղեցիկ տպագրութեամբ թատերգութիւն մը ելած է . որուն վրայօք գազաբար մը տալու համար Մեծարգոյ Թարգմանչին յառաջաբանը հոս կրէնէք :

ՅԱՌԱՋԱՐԱՆ

«Այն ուսմունքն օգտակար ու բարի է՝ որն օր ժողովրդեան ճաշակն ու բարքը հրահանգելու կը ծառայէ » :

Այս դրութեամբ չենք կարծեր բարոյական սկզբանց հակառակօր դռնախլ : Ժողովրդի մը բարքն ու ճաշակն հրահանգելու՝ անտարակոյս իւր բարոյական յատկութեանց վրայ աղգեցութիւն մը ունենալով կրնանք յաջողիլ : Անուանալի ճշմարտութիւն մ'է՛ որ գեղեցիկ դարութեանց ճաշակն ազգի մը մէջ տարածելն՝ դարգացման առաջին և դժուարին քայլն առնելն է : Շատ բանասէրք գեղեցիկ դարութեանց զօրութիւնն աղէկ ճանչնալով ըսին թէ, « Բանասէրք իրենց ազ-

գու գրութիւններովն աւելի սրտից իշխեցին, քան թէ հզօր աշխարհակալք իրենց զօրաւոր բանականութիւնը բիւրաւոր երկիրներու : Բաժնէրնէս կը հետեւի թէ ազգի մը բարոյական յառաջադիմութեան առաջին և գլխաւոր պայմաններէն մին ալ բանասիրութիւնը կրնայ համարուիլ, որուն դժուարին և երեւելի ճիւղերէն մէկն ալ նաեւ թատերգութիւնն է . եւ իրաւամբ՝ թատրոններն հասարակաց բարոյն, զգացման և ճաշակին նուիրեալ ճեմարաններն կրնանք կոչել, ըստ որում ժողովուրդք հոն յաճախելով, բարի զգացմանց և դիւցազնական առաքինութեանց անձնաւորեալ իրականութիւնը զգալապէս կը նկատեն :

Խիստ մօտ առնենք որ մեր Ազգն ալ ինչպէս միշտ բարեաց հետեւող, եւ թատերգութեանց օգտից խելամուտ՝ Եւրոպիոյ անհուն յառաջադիմութեան արմատը դնելով, դժուարին և իւր կարողութենէն վերձեռնարկութիւն մը ըրաւ, այսինքն Արեւելեան թատրոնի հաստատութիւնը : Մենք՝ որ ըստ բաւականի Եւրոպիոյ հռչակաւոր քաղաքներն ու թատրոններն յաճախած ենք, ճշմարտութենէ չլիզելու համար կ'ըսենք թէ Արեւելեան թատրոնը՝ ոչ սակաւ յառաջադիմ վիճակի մէջ կը գտնանք իր այժմու դրութեան մէջ. թէպէտեւ անթերի ըսելն ալ կայր կուտակցութիւն մը կը համարինք :

Մեր նայտաւին հոս Արեւելեան թատրոնին էութեանը ջատագով կամ ստղտանող հանդիսանալ ըլլալուն համար, Արեւելեան թատրոնին իւր ամեն թերութիւններովն հանդերձ՝ Անձնաւոր էր և ազգասէր զգացման տէր և զող անձանց բաղմամբաստակ արդիւնքն ըլլալը կ'ընդունինք, եւ այս արդիւնքը անպօր Ազգի մը համար՝ բարձր ծառայութիւն մը կ'անուանենք եւ անոր յարատեւութեան համար թափուած ճիւղը՝ վսեմ :

Այսպիսի աղնիւ դիտաւորութեան մասնակից ըլլալու փափաքն յորդորեց զմեզ՝ առանց բանասիրական ճաշակէ դուրի ըլլալնիս նկատելու՝ ներկայ թատերգութիւնա՝ որ մեր օրերն անգղիական լեզուաւ շարադրեալ և մեծ յաջողութիւն գտած է յԱնգլիա՝ թարգմանել ազգային լեզուաւ և յուսով օր մեր այս զոյգն երկասիրութիւնը եթէ ոչ վարձատրութեան՝ գէթ եւ ոչ արհամարհանաց արժանի պիտի դառնայ : Արդոյ հատարաւորութիւնը :

ԱՌԻԷԱՍԵԱՆ

ԽՄԲԱՂԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ

Ա. ՃԵՎԱՆԻՐՃԵԱՆ

Ա. ՀԱՄԱԶԻՐՅԱՆ ՏՊԱՐԱՆ